

Flyvehavren vækker bekymringer.

Samtale med proprietær Harald Ryder,
Borchsminde, Braaskov.

Tidligere artikler om flyvehavre fandtes i hæfterne 7 og 9 1949 samt i hæfte 6 1950.

Det er på tide, at man gør sig helt klart, at flyvehavren som ukrudtsplante ikke blot er et problem for Lolland-Falster og Langeland. Sådan var det ganske vist for nogle få år tilbage, men i dag er flyvehavren og dens bekæmpelse hele det danske landbrugs problem.

Et blik på nedenstående kort over flyvehavrens udbredelse viser klart, at også det meste af Sjælland samt dele af Fyn og Jylland må regne med flyvehavre-forekomster som en ubehagelig realitet. Og så er kortet endda stærkt »forældet« til trods for, at det kun er 2 år siden, det blev udarbejdet. De, der arbejder med systematiske flyvehavre-undersøgelser, kan berette om, at forekomsterne i dag findes i langt større antal end dengang. Man kan forvisse sig derom ved at sammenligne dette korts få prikker for Falster med kortet i hæfte 6 1950, side 282, hvor resultatet af en systematisk undersøgelse i 1949 er indtegnet.

Man stiller sig uvilkårligt det spørgsmål: »Hvorfor og hvordan spredes flyvehavren i det hastige tempo?«.

Flyvehavre-eksperterne kan i de fleste tilfælde påpege årsagerne. Man sørger f. eks. ikke for at sikre sig flyvehavre-fri såsæd, man køber halm eller foderkorn fra flyvehavre-befængte ejendomme eller anvender »omrejsende« tærskværker, der ikke er rensset tilstrækkeligt efter tærskning af flyvehavre-blandet korn på andre ejendomme. Og så er den væsentligste smittekilde i disse år måske det udenlandske foderkorn, som ofte indeholder store mængder flyvehavre, uanset at man officielt »kun« tillader et indhold af ikke over 4 pct.

De fleste trøster sig med, at det dog bliver formalet, men det er kun en ringe trøst. Formalingsforsøg med en almindelig landbrugskværn viste, at ca. 15 pct. af frøene gik uskadet gennem kværnen — og ca. 19 pct. gennem et valseværk. Heller ikke husdyrenes fordøjelseskanaal kan ødelægge frøenes spireevne.

Fig. 1. Kort, der viser flyvehavrens udbredelse ud over landet. Prikkerne tæthed angiver forekomsternes hyppighed inden for et vist område.

(Efter Tidsskrift for Planteavl, 52. binds 3. hæfte).

Man undrer sig over de forholdsvis mange forekomster på den sønderjydske højderyg, i området sydvest for Herning — og de mere spredte fund på Djursland og i Vendsyssel. De menes imidlertid at være resultatet af de store halmtransporter i krigens første år samt i 1947—48, hvor de halmfattige egne måtte hente et tilskud fra de sydlige øer. Ingen tænkte dengang over, hvilken risiko der var forbundet hermed.

Der må imidlertid også være andre spredningsveje end de allerede nævnte, spredningsveje som man måske endnu ikke helt har klarhed over. Det kan i hvert fald forekomsterne på Borchsminde i nogen grad tyde på.

Flyvehavreproblemet på Borchsminde.

Herom lader vi proprietær *Harald Ryder* fortælle:

I 1945 fandt vi for første gang flyvehavre på Borchsmindes marker. Det var i en bygmark, men kun på en ganske lille og skarpt afgrænset del af den. Bortset fra indkøb af mark-kontrolleret såsæd er der i mange år hverken tilført gården korn eller halm udefra. Flyvehavre-planterne blev afluget, og resten af marken såvel som alle de øvrige marker blev meget grundigt gennemgået, uden at vi fandt andre forekomster. Endvidere brændtes avner og tærskaffald fra det område af bygmarken, hvor flyvehavren var fundet, og det pågældende areal afmærkedes, både i marken og på markkortet.

Lykkedes det at få bugt med flyvehavren?

Nej, desværre. I 1946 konstateredes den påny, denne gang ligeledes i bygmarken, d. v. s. den følgende mark i sædskiftet. Nu var det ikke mere et lille område, men et 3 tdr. land stort areal midt i marken, der var forurennet af flyvehavre. Planterne stod så tæt, at angrebet måtte karakteriseres som ond-artet.

Kan spredningen ikke være foregået ved færdsel med vogne, redskaber eller maskiner fra den ene mark til den anden?

Næppe. Ganske vist er de 2 marker således beliggende, at de kun ved en vej er skilt fra hinanden, men for at hindre spredning af flyvehavren havde vi netop undgået enhver form for sådan færdsel.

Den næste mark i sædskiftet, der var besået med byg i 1947, fik et middelsvært angreb, og også her blev der som i de foregående år luget meget omhyggeligt. Det område, hvori der fandtes flyvehavre i 1947, var næppe over et par tdr. ld. stort. På en strækning af ca. 100 m grænser denne mark op til den bygmark, i hvis midte der året før var fundet flyvehavre. Helt nyt kunne angrebet i 1947-bygmarken dog ikke siges at være, idet vi i et lille hjørne af marken havde fundet enkelte flyvehavre-planter i det foregående års roemark.

Nu var der altså flyvehavre i 3 af Borchsmindes marker?

Ja, og i 1948 fortsatte angrebene, denne gang atter i bygmarken, mark IV, der drives i fri drift uden for det egentlige sædskifte. De 2 angrebne områder var heldigvis begge lokale, omfattende mindre end 1 td. ld. hver. Forfrugten havde her været henholdsvis roer og vintersæd. Desuden konstateredes flyvehavre i en kartoffelmark, jævnt spredt over ca. 1½ td. ld.

Indtil 1949 havde flyvehavren holdt sig til mindre områder i de marker, hvor den optrådte, og det havde været forholdsvis let at bortluge den, men i 1949 spredtes den pludselig ud over en 20 tdr. ld. stor bygmark. Her havde forfrugten været staaehavre i den ene halvdel og roer i den anden halvdel af marken. Også her foretoges en grundig lugning.

Og De så med bekymring på den fortsatte udvikling?

Det skal ikke nægtes — og navnlig i betragtning af, at jeg mener, at der lige fra første færd har været taget alle de forholdsregler, der skønnedes nødvendige. Det gælder ikke alene lugningen og den grundige og hyppige eftersøgning i alle gårdens marker, men også påpasselighed overalt i driftens forskellige led, hvor spredning kunne tænkes mulig, f. eks. færdslen fra mark til mark som nævnt foran, ved tærskning o. lign.

Foranstående bemærkninger giver ikke helt det fulde indtryk af den omhu, hvormed bekæmpelsesarbejdet gennemføres, og den orden, der hersker i denne bedrift. Derfor bør det ordentligvis tilføjes, at proprietær *Ryder* personlig le-

der såvel bortlugningen af de fundne flyvehavre-planter som de jævnlige systematiske eftersøgninger i gårdens marker for at opspore evt. forekomster. Flyvehavre-bekæmpelsen er på Borchsminde ikke noget, der blot planlægges og drøftes. Alt sættes ind på, at den bliver gennemført mest muligt effektivt. Med en stedse stigende alvor arbejder proprietær Ryder videre med problemet, først og fremmest af hensyn til sin egen bedrift, men efterhånden også under indtryk af den fare, som flyvehavren indebærer for landbruget som helhed.

Hvad skete der så i 1950?

I år fandt vi igen flyvehavren i bygmarkerne; 3 forskellige områder i den ordinære bygmark — hvert af en størrelse på ca. 1 td. ld. Desuden fandtes andre 3 forekomster, også på omkring 1 td. ld. hver, i den mark, hvor den første gang konstateredes i 1946, iøvrigt alle ret kraftige angreb. Og så fandtes der en ubetydelighed i en hørmærk, hvor den ikke tidligere havde vist sig, beliggende vel 4—500 m fra den nærmeste forekomst i tidligere år.

Frøene har vel ikke ligget i jorden fra tidligere år og nu er kommet overfladen nærmere på grund af dybere jordbehandling?

Nej, den mulighed mener jeg må være udelukket. Vi har siden 1936 anvendt traktor, og der er ikke i den tid foretaget ændring i dybdebehandlingen.

Jeg mener heller ikke, at det kan være møddingen, der holder spredningen vedlige. Der er i den grad passet på overalt, hvor jeg har kunnet øjne en fare.

Flyvehavrens spredning over markerne.

En skematisk oversigt over markerne med angivelse af afgrøderne siden 1943 og flyvehavrens forekomst i disse viser, hvor mærkeligt flyvehavren optræder — mærkeligt i hvert fald, indtil man finder den naturlige forklaring på, at dens spredning foregår efter en tilsyneladende bestemt plan, og at den i de 4 første år har holdt sig til mindre og nogenlunde skarpt afgrænsede områder.

Mark nr.	I	II	III	IV	V	VI	VII
1943	Havre	Hvede og roer	Roer	Havre og græs	Græs	Byg	Byg
1944	Roer	Byg	Byg	Byg og havre	Græs	Græs	Havre
1945	Byg★	Roer	Havre	Havre og byg	Havre	Havre og byg	Græs
1946	Græs	Byg★	Roer	Hvede og havre	Byg	Havre	Græs
1947	Græs og græsfrø	Græs	Byg★	Roer og Rug	Havre	Byg	Havre
1948	Havre	Græs	Græs og græsfrø	Byg★	Byg	Roer og havre	Rug
1949	Rug	Havre	Græs og græsfrø	Havre og roer	Græs og græsfrø	Byg★	Roer
1950	Roer	Byg★	Græs	Rug og byg★	Græs og græsfrø	Græs	Byg★

★ markerer de marker, hvori flyvehavren er fundet i de respektive år.

De nævnte afgrøder giver ikke udtryk for det egentlige sædskifte, idet oversigten bl. a. omfatter 52 tdr. ld. (mark IV), som drives i fri drift. Kun hovedafgrøderne i de respektive marker er anført her. Driftsplanen er som helhed præget af omfattende kornavl, d. v. s. den fremavl, der har været lagt vægt på, idet jorden er typisk »kornjord«.

Tror De, at De kan få flyvehavren udryddet?

Jeg håber det i det mindste, men er forberedt på, at det bliver både langvarigt, besværligt og bekosteligt. Først og fremmest må man lukke for alle kilder, hvorfra forureningen kan komme. Dernæst må vi forhindre, at spiredygtige flyvehavre-frø føres rundt i bedriften for det tilfælde, at der trods den omhyggelige lugning af kornmarkerne og renholdelse af rodfrugtmarkerne alligevel er flyvehavre-planter, der når frømodenhedsstadiet. Også græsmarkerne må vi holde øje med. Hyppig afgræsning og afpudsning af »totter«, tidlig høslæt — eller måske endnu bedre — slæt til ensilage på et ret tidligt tidspunkt er virksomme midler. Der er endnu ikke på Borchs-minde fundet flyvehavre i grønjordshavre.

Vi har nu indført et 6 marks sædskifte for at fremme bekæmpelsen. Af følgende oversigt vil det fremgå, hvorledes vi har tænkt os det.

Markens navn	1951	1952	1953
Mellemmarken	Byg	Roer	Byg
Hornumkjær	Roer	Byg	Græs
Faaremark	Byg	Græs	Græs
Lademark	Græs	Græs	Havre
Hørmøllen	Græs	Havre	Byg
Loddenhøj	Havre	Byg	Roer

Det ses, at vi fortsat vil søge at udnytte »kornjorderne« mest muligt. Måske burde havren udgå, men i de tilfælde, hvor vi nærer mistanke om et flyvehavre-angreb i den pågældende mark, vil havren blive erstattet af vintersæd, der hæmmer flyvehavrens udvikling. For bedre at kunne forstå sædskiftet skal det også her nævnes, at en del »manglende« afgrøder er placeret i mark IV, der drives i fri drift.

Foruden de større arbejdsomkostninger er der ved flyvehavre-bekæmpelsen yderligere den alvorlige ulempe, at man ikke frit kan indrette sin drift, således som de særlige forhold eller konjunkturerne måtte opfordre til.

Hvordan er flyvehavren kommet til Borchsminde?

Det er jeg desværre ikke i stand til at forklare, ejheller hvorfor den »vandrer« rundt i de forskellige marker, tilsyneladende efter en bestemt plan. Den følger nemlig sædskiftets turnus. En del af kornavlens er — eller var — elitefremavl af stamsæd, specielt havre. Udsæden til denne kan mistænkes for at være smitteilden. I flere tilfælde har der 2 år forud for opdagelsen af flyvehavre-angrebet i en mark været fremavl af havre. Dog måtte man vente, at en vis mængde flyvehavre i udsæden da ville have vist spredning over en langt større del af marken, end tilfældet har været, bortset fra 1949.

Flyvehavren har næppe heller været i udsæden til de angrebne bygmarker. Dels ville vi have fundet frø, bl. a. i de tomme sække, og dels er det en kendsgerning, at planterne ikke specielt fandtes i såsporene, men lige så hyppigt mellem disse — og sidst, men ikke mindst: Flyvehavren har ikke vist sig i en såbredde fulde længde, hvad man måtte vente, hvis der trods alt skulle have været en »dårlig« sæk med udsæd.

Uanset hvorfra flyvehavren i sin tid måtte være kommen,

så vil det under alle omstændigheder være forkert at undergrave tilliden til den fremavlskontrol, som de virkelig ansvarsbevidste såsædsforetagender gennemfører. Den er vort bedste værn mod spredning af flyvehavre gennem såsæden.

Flyvehavre-problemet i videre perspektiv.

Nej, hvis vi skal tale om udsæd, fortsætter proprietær Ryder, lad os så se på den udsæd, der — omend mere indirekte — foregår ved det importerede foderkorn. Der er eks-

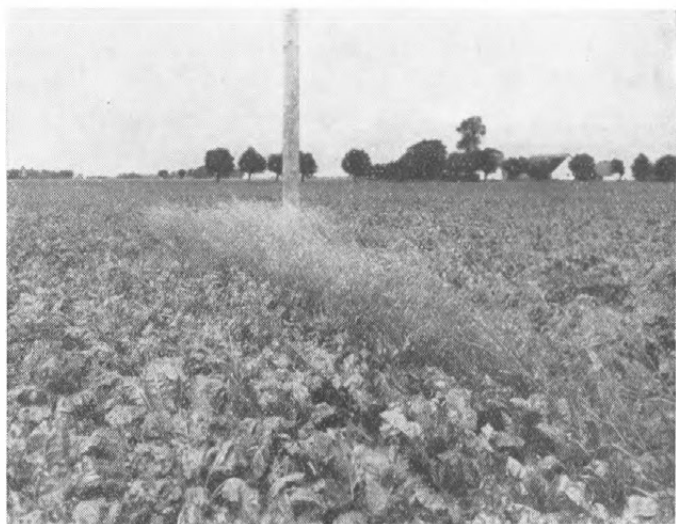

Fig. 2. Sådan kan flyvehavren stå i en lollandsk roemark.

empler på helt op til en halv snes procent flyvehavre i foderkornet — uanset de »officielt tilladte« 4 pct. En ikke uvæsentlig part heraf finder vej ud til markerne via møddingen. I de følgende år spirer de frem, og så er skaden sket.

Det burde være ulovligt — og dermed strafbart — at udlevere korn indeholdende flyvehavre, uden at man har sørget for på en eller anden måde at ødelægge flyvehavrens spireevne. Om det skal ske ved tvungen formalning på slaglemølle, som nogle mener, eller om der findes andre og bedre metoder

— det skal jeg ikke udtale mig om. Hovedsagen er, at det rigtige bliver gjort — og gjort så grundigt, som det overhovedet er muligt.

Den »organiserede« spredning må høre op.

Hvad er det i virkeligheden, der sker? Intet mindre, end at de egne af landet, der hidtil lykkeligt er undgået flyvehavren, nu kan være så nogenlunde sikker på at få den med foderkornet. Det gælder ikke alene de specielt kornkøbende egne og de landmænd, der må tage ombytningskorn for afleveret hvede, men i lige så høj grad de mindre landbrug overalt, som har fået tildelingskorn til opretholdelse af den intensive husdyrproduktion.

Det er beklageligt at måtte konstatere, at denne organiserede spredning af flyvehavren sker med vore egne organisationers billigelse — og endda synes at skulle foregå i »stilhed«. Uanset at de »tilladte« 4 pct. indhold af flyvehavre i foderkornet er netop de 4 pct. for meget, så hører man intet officielt, selv i de tilfælde, hvor indholdet måske er det dobbelte. Og hvem fører kontrol med, endsige garanterer, at de famøse 4 pct. ikke overskrides? — Endnu er det ikke lykkedes mig at finde ud af det.

Jeg respekterer i almindelighed vore landøkonomiske organisationer, men ikke des mindre finder jeg, at deres beslutning i foråret 1949 om at tillade udlevering af importeret korn, indeholdende indtil 4 pct. flyvehavre, er intet mindre end ansvarsløs overfor de landmænd, hvis interesser man ventte de vil varetage.

De synes, at det er stærke ord? — Nuvel, det være indrømmet. De har min godkendelse til om fornødent at dæmpe dem lidt ned, men de er udtryk for min hjertens mening!

Vi, der har fået flyvehavren at slås med — som bekæmper den af al kraft og må tage de tab, den påfører vor økonomi — vi føler os svigtet i denne kamp, svigtet af vore egne folk.

Kan de samme organisationer, som opfordrer til at bruge den bedst mulige udsæd og gennemfører udmærkede foranstaltninger for gennem kontrolleret fremavl at skaffe os